

КУЛЬТУРНИЙ УНІВЕРСУМ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГАННИ КАРАСЬ

В статті висвітлюється універсалізм диригентської діяльності Ганни Карась у контексті розвитку музичної культури Прикарпаття кінця ХХ – початку ХХІ століття. Розкриваються основні аспекти подвижницької праці визначного вченого і диригента з аматорським хором колективом «Первоцвіт», який є унікальним явищем у мистецькому просторі нашої країни.

Ключові слова: культурний універсум, художній світогляд, хорова естетика, виконавський стиль.

В яскравому сузір'ї діячів національної музичної культури останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття вирізняється непересічна постать визначного вченого і педагога, хорового диригента, доктора мистецтвознавства, професора, завідувачки кафедри академічного та естрадного співу Прикарпатського національного університету імені В. Стефаніка Ганни Василівни Карась. Вагомим надбанням сучасного музикознавства стала її докторська дисертація на тему: «Українська музична культура західної діаспори як соціокультурний феномен ХХ століття», яка була захищена у 2014 році. Результати наукової діяльності вченого викладено у фундаментальній праці «Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття» [3].

Багатогранна творча діяльність Ганни Карась висвітлюється в низці наукових праць таких відомих вчених як: М. Бурбан, В. Гавриш, М. Шиптур, С. Лещишин та ін. Вивчення наукового і мистецького доробку визначного діяча культури й надалі є актуальним для музикознавчої регіоналістики.

Мета статті полягає у розкритті універсалізму диригентської діяльності Ганни Карась як визначного явища музичної культури сучасності.

Об'єктом пропонованої наукової розвідки є висвітлення диригентської діяльності Ганни Карась у культурному просторі Прикарпаття.

Предметна спрямованість даного дискурсу усвідомлюється нами як презентація культурного універсуму диригентської діяльності митця, виявлення її контекстуальних зв'язків з традиціями національної хорової школи.

Завдання статті: окреслити витоки і джерела формування художнього світогляду Ганни Карась; висвітлити основні риси її музично-виконавської хорової естетики; розкрити універсалізм подвижницької праці диригента з аматорським хором колективом «Первоцвіт».

Ганна Карась є неординарною творчою особистістю у сучасному мистецькому просторі. Їй притаманні такі риси, як: висока музична культура, блискуча диригентська майстерність, довершене володіння виконавським вокально-хоровим процесом та особливий дар до втілення художніх концепцій. Багатогранність обдарування, індивідуальна виконавська хорова естетика, творчі пошуки та здобутки Ганни Карась виразно постають у складній взаємодії з традиціями української музичної культури та провідними тенденціями суспільного розвитку країни та регіону межі ХХ – початку ХХІ століть.

Яскраве музичне обдарування Ганни Карась розкрилося усіма своїми гранями під час навчання в Коломийському педагогічному училищі. Незабутні враження пов'язані у неї зі співом в студентському хорі під керуванням Степана Калимона. Висока виконавська культура цього колективу, його широка жанрова і стильова палітра, витончена інтерпретація кращих зразків національної та світової хорової класики стали важливим джерелом становлення Ганни Карась як музиканта і педагога [2, с. 210].

Для формування художнього світогляду і яскравої мистецької індивідуальності Ганни Карась велике значення мала ґрунтовна музична освіта, отримана нею в Івано-Франківському педагогічному інституті імені Василя Стефаніка. Глибокий відбиток у її свідомості залишив спів мішаної хорової капели. Неповторний виконавський стиль цього колективу, непересічна постать його художніх керівників – визначних диригентів і педагогів Василя Іжака та Ольги Ничай, довершене звукове втілення великого масиву хорової літератури розширили мистецькі обрії Ганни Карась, окреслили у майбутньому її власні художні пріоритети в царині хорового співу і диригентської педагогіки [1, с. 395].

Мистецтво хорового диригування Ганна Карась опанувала впродовж восьми років (в училищі та інституті) в класі відомого хорового диригента і педагога, доцента Степана Ярмуса. В його діяльності виразно простежуються традиції львівської диригентської школи. Вагомим

надбанням української музичної культури в Прикарпатському регіоні стала натхненна плідна праця С. Ярмуса як керівника хору Коломийського будинку вчителя (1961-1975), чоловічої хорової капели «Явір» Івано-Франківського педагогічного інституту імені В. Стефаніка, Народної хорової капели Івано-Франківського міського Будинку культури (1970-1980), чоловічого камерного хору «Журавлі» (1991-1994). В роботі з цими колективами С. Ярмусь розкрився як людина великого мистецького обдарування і високої музичної культури. Витончена інтерпретація диригентом хорової музики, його музично-виконавські та педагогічні принципи мали відчутний вплив на Ганну Карась, що виразно простежується в її подальшій праці як хорового диригента і педагога.

Унікальним явищем української хорової школи є багатолітня подвижницька праця Ганни Карась з аматорським хором «Первоцвіт» Народного дому села Микитинці Івано-Франківської міської ради. Історія цього славетного колективу розпочинається ще наприкінці XIX століття. Становлення неповторного виконавського стилю хору віддзеркалює музично-виконавську естетику Дениса Січинського – видатного композитора і диригента «Станіславського Бояна», пасіонарної особистості в культурно-мистецькому житті регіону того часу. Диригентська діяльність Ганни Карась з хором «Первоцвіт», що розпочалася у 1991 році, сповнена неповторними пошуками та вагомими мистецькими здобутками, які примножили художні традиції хорової капели.

Ганна Карась втілює ідеал різнобічно обдарованої особистості. Передусім вражає своєю глибиною і обсягом її науковий доробок. Він віддзеркалює широту гуманітарного світогляду, енциклопедичні знання і всеосяжність мислення, а також багатолітню подвижницьку працю Ганни Карась щодо вивчення і систематизації великого джерельного матеріалу. Значний внесок науковця у розвиток музичного діаспорознавства, обґрунтування явища музичної культури української західної діаспори XX ст. як соціокультурного феномена визначають пафос її наукових досліджень [3].

Важливим спрямуванням багатогранної творчої діяльності Ганни Карась є диригентсько-хорова педагогіка. Високим рівнем музичної культури позначена її натхненна праця як керівника навчальних хорових колективів та викладача класу хорового диригування. Хоровий клас під орудою Ганни Карась для студентів став справжньою творчою лабораторією музично-виконавської та педагогічної майстерності. Розмаїта жанрова і стильова палітра хорової музики, представлена в програмах колективу, невтомна плідна праця диригента над основними елементами хорового звучання, витончена виконавська інтерпретація хорових творів – все це розширює культурний тезаурус студентів і сприяло розвитку їхнього музичного обдарування.

Диригентську педагогіку Ганни Карась вирізняє спрямованість на пріоритетне положення української та світової хорової класики в програмах хорового класу та хорового диригування. Вивчення творів, які відзначаються значною художньою цінністю і є своєрідними еталонами з точки зору хорового письма, створює підґрунтя для досягнення складної музичної стилістики, яка притаманна сучасній хоровій музиці.

Близькими світовідчуттю диригента є хорові твори Миколи Лисенка, Дениса Січинського, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Олександра Кошиця, Станіслава Людкевича, Бориса Лятошинського, виконання яких завжди вирізняється великою силою експресії.

Музично-виконавська естетика Ганни Карась відрізняється своєрідними рисами і відбиває глибоку внутрішню культуру диригента, її постійні роздуми щодо розкриття сутнісних ознак хорових творів, виявлення в них музичного та літературно-поетичного синтезу, контекстуальних зв'язків хорової музики з іншими видами мистецтва та явищами життя.

Велике художнє обдарування Ганни Карась розкрилося усіма своїми гранями на теренах аматорського хорового руху. У своїх роздумах про духовний розвиток сучасного суспільства Ганна Карась висловлює надію про високу культуротворчу місію української народної пісні. «Високо в горах бере свій початок річка Прут. З малого струмочка на довгому своєму шляху перетворюється в динамічну гірську непокірну силу. Віриться, що і з малих джерел, які ще не замулені обставинами і часом, відродиться наша українська пісня, яка завжди була для нації символом, надією, духовним багатством» [4, с. 3].

Одним із таких осередків, в якому зберігаються і примножуються традиції українського хорового мистецтва є народний аматорський хор «Первоцвіт». Еволюція виконавського стилю хору «Первоцвіт», яка виразно простежується в останні роки, пов'язана зі звуковим втіленням низки автентичних пісенних творів духовної тематики в опрацюванні для хорового колективу.

Глибокий символічний зміст, виразні мелодичні лінії і неповторний національний колорит притаманні таким творам, як: «Радіємо нині з чудес (молитва до Зарваницької Божої Матері)», аранжування І. Миськіва; «Спи, Ісусе, спи...», «Прилетіли серед ночі ангели із неба» – колядки в обробці В. Семчишина; «До шопи йдіть, пастирі», «На Різдво Христове» – колядки в обробці Р. Хімія. Виконання цих творів позначене витонченою звуковою палітрою, широким спектром динамічних градацій, гнучким фразуванням і винятковою одухотвореністю співу.

Багатолітня історія хору «Первоцвіт» віддзеркалює провідні тенденції суспільного та культурного розвитку на теренах Західної України. Основні етапи творчої діяльності уславленого колективу висвітлені в низці наукових праць Ганни Карась. Цій проблематиці присвячені такі наукові розвідки науковця: «Ніколи не зів'яне «Первоцвіт»: з історії народного самодіяльного хору «Первоцвіт» села Микитинці; «О. Богдан Ганушевський через шість десятиріч повертається до свого хору»; ««Первоцвіт»: з піснею у нове тисячоліття».

Визначальною рисою цих та інших праць є широкий культурологічний контекст. В них відтворено дух епохи, важку долю колективу, який не зважаючи на складні реалії часу, ніколи не припиняв своєї подвижницької праці; при різних політичних системах, в надзвичайно скрутні воєнні та повоєнні роки здійснював свою високу культуротворчу місію. Вона полягала в утвердженні невмирущих національних мистецьких цінностей.

Упродовж своєї історії хор був причетний до важливих суспільних подій, які відбувалися в регіоні. Ядро колективу завжди складали найкращі представники інтелектуальної та культурної еліти. Художнє кредо колективу виразно окреслюється на різних етапах його історії. Сенс своєї творчої праці цей хоровий осередок завжди вбачав в служінні своїй Вітчизні і рідному народу. Ці ідеї надихали не одне покоління диригентів хору та його учасників.

Таке бачення сутності хорового мистецтва споріднене з тим, яке простежується у такої пасіонарної особистості, якою був Микола Лисенко. Видатний композитор, піаніст і диригент наголошував на тому, що хор є важливим засобом згуртування та єдності людей.

Самобутня виконавська палітра хору, його активна участь в процесах національного культурного відродження дозволяють висловити думку про те, що цей хоровий колектив є не тільки визначним суто мистецьким, а й суспільним явищем Прикарпатського краю.

Вагомим внеском у розвиток сучасного музичного краєзнавства є наукові праці Ганни Карась, які висвітлюють маловідомі сторінки української хорової культури, розкривають глибинну духовну сутність натхненної творчої праці яскравої плеяди хорових диригентів. Такою непересічною особистістю постає перед сучасниками отець Богдан Ганушевський (1912–2001). В 1933–1935 роках він був художнім керівником хору. Під його орудою колектив досяг високого виконавського рівня, про що засвідчив конкурс на Станіславщині 1935 року, де хор посів третє місце.

Диригент обрав тернистий шлях священика, і Любов до Бога і пісні були до нього тими крильми, які підтримували його в довготривалій розлуці з Україною. Багатогранність художнього обдарування о. Богдана Ганушевського простежується в його оригінальних музичних композиціях. В 1946 році в Міттенвальді (Німеччина) він створив різдвяну колядку-візію «В тіні пальми в дорозі на чужину», яку присвятив хору з нагоди 95 річчя його створення. Твори о. Богдана Ганушевського виконувалися в діаспорі, а з 1990-х років вони зазвучали в Україні.

Свій 80-ти літній ювілей о. Богдан Ганушевський вирішив відсвяткувати зі своїм хором. У 1992 році через багато років розлуки він вперше ступив на рідну землю. На відзначенні ювілею о. Богдана Ганушевського у виконанні хору «Первоцвіт» під орудою Ганни Карась прозвучали його музичні твори. З особливим натхненням хор виконав пісню «Не журіться, юні друзі», яку продиригував автор.

Основними пріоритетами творчої діяльності хору «Первоцвіт» під орудою Ганни Карась є збереження кращих традицій хору, зростання його виконавської майстерності, розширення репертуарних обріїв колективу, звукове втілення творів сучасних композиторів.

В культурно-мистецькому просторі сьогодення хору «Первоцвіт» належить вагомий роль. Вже перші виступи хору під орудою Ганни Карась привернули увагу мистецької спільноти глибиною виконавського втілення хорової музики, розмаїттям темброво-динамічних барв, ансамблевою злагодженістю співу та високою культурою вокалу.

Творча діяльність хору «Первоцвіт» під керуванням Ганни Карась вирізняється різновекторною спрямованістю. Окреслюючи суто виконавський аспект хору, відзначимо що його

мистецька палітра має своїм підґрунтям інтерпретацію перлин національної пісенно-хорової спадщини, духовних хорових композицій, творів сучасних авторів.

Для формування самобутнього виконавського стилю хору «Первоцвіт» вагоме значення мала плідна співпраця з визначними діячами музичної культури регіону, серед яких співаки народні артисти України Володимир Пірус та Михайло Кривень, заслужений артист України Мирослав Петрик; інструменталісти Юрій Фрейда та його сини Олександр і Юрій; диригенти Ярема Павлик, Марта Шевченко, муніципальний естрадно-симфонічний оркестр (керівник Валерій Чикирис) й інші.

На перетині XX–XXI століть мистецтво колективу набуває нових рис. Відбувається системне вивчення духовної хорової музики. Вона виявилася близькою світовідчуттю диригента і хору. Майстерне виконавське втілення творів духовної хорової музики отримало високу оцінку і відзначено званням Лауреата на обласному фестивалі духовної музики «Від Різдва до Великодня» (1992 р.), фестивалі духовної музики, присвяченому 2000-річчю Різдва Христового (2000 р.).

Визначною подією культурного життя Прикарпатського регіону стала Святочна Академія, присвячена 2000-річчю Різдва Христового, яка відбулася 14 січня 2000 року в обласному музично-драматичному театрі імені Івана Франка. У відзначенні цієї історичної події взяли участь найкращі хорові колективи, серед яких хор села Микитинці під орудою Ганни Карась. Надзвичайно майстерно колектив виконав наступні твори: колядка «Добрий вечір тобі, пане господарю» (обробка Анатолія Авдієвського) та українська народна пісня «Ой, Боже, Боже, зглянься на нас» (обробка Сергія Павлюченка).

Довершене звукове втілення цих творів віддзеркалює такі риси виконавського стилю хору як: яскраве розкриття сутності художніх образів; змістовну наповненість кожної музичної інтонації; багатство емоційних смислових відтінків, які містить поетичний текст; створення специфічного звукового колориту, який має своїм підґрунтям жанрові та стильові ознаки творів.

Окрасою концертних програм хору «Первоцвіт» є одна із перлин духовної хорової музики Миколи Леонтовича – колядка «Що то за предиво...». Диригент і хор виявляють надзвичайно тонке відчуття музичної стилістики цього твору, в якому розмаїтими звуковими барвами відтворено таїнство народження Ісуса Христа. Інтерпретація цього твору є такою, в якій простежується лінійність хорової фактури, розкривається функціональне значення кожного голосу, встановлюється необхідний динамічний баланс між ними, виразним постає розвиток музичної думки, який завершується яскравою кульмінацією.

Духовна хорова музика представлена в репертуарі колективу оригінальними композиціями Є. О. Садовського «О, Ісусе», «Як Пречиста Діва», В. Шиптура «Через поле України ішла Божа Мати», Р. Бревка «Христос родився». Ці та інші твори, які не мають усталених виконавських традицій, визначають неповторний характер звучання, притаманний саме цьому колективу.

Ганна Карась є одним із найкращих інтерпретаторів хорової музики Дениса Січинського на теренах Прикарпаття. Твори цього визначного композитора завжди були окрасою концертних програм хорових колективів, які вона очолювала. Диригент виявляє тонке відчуття художньо-образної сфери і музичної стилістики цих творів. Найбільш близькими світовідчуттю Ганни Карась є такі як: кантати «Дніпро реве» (вірші В. Чайченка (Б. Грінченка), «Лічу в неволі» (вірші Т. Шевченка), а також хоровий триптих на вірші І. Франка – «Непереглядною юрбою», «Пісне моя», «Даремне пісне». Ці твори, сповнені глибоких переживань, психологічної напруги й експресії отримують у диригента довершене звукове втілення. В ньому надзвичайно виразно окреслюється провідна змістовна лінія цих хорових композицій – духовний світ митця, в якому домінують настрої туги і смутку.

Ганна Карась здійснила низку культурно-мистецьких проєктів, які сприяли зростанню інтересу в сучасному суспільстві до музичної спадщини Дениса Січинського – відродила конкурс хорової музики ім. Д. Січинського, була ініціатором встановлення обласної мистецької премії в галузі музичного мистецтва ім. Д. Січинського (2013 р. стала його лауреатом), видала збірку його хорових творів (2000), до цього річного 150-річного ювілею композитора підготувала до видання найповніше видання його вокально-хорових творів, адже непересічна постать цього композитора є знаковою для музичної культури Прикарпаття кінця XIX – на початку XX століття. В наукових працях Ганни Карась висвітлюється подвижницька праця композитора

як одного із фундаторів і диригентів «Станіславського Бояна». Висловлюється думка про те, що ця мистецька інституція, а також її філії в багатьох містах і селах регіону стали важливим джерелом національного духовного відродження того часу.

Наукові розвідки Ганни Карась з історії аматорського хорового руху мають своїм підґрунтям опрацювання широкого масиву маловідомих раніше архівних матеріалів. Саме тому наукові праці вченого набувають значення важливого першоджерела для подальших розвідок в царині хорового мистецтва і музичної педагогіки.

Отже, розглянувши деякі сторінки життєпису Ганни Василівни Карась, маємо підстави зробити висновок про те, що подвижницька диригентська діяльність, музично-виконавські та педагогічні принципи, великі мистецькі здобутки керованих нею художніх колективів є вагомим надбанням української диригентсько-хорової школи сьогодення. Концептуальне значення для інтеграції у європейський та світовий культурний простір має унікальний за своїм обсягом і глибиною науковий доробок вченого. В служінні рідному народові вбачає сенс своєї праці Ганни Карась. У цьому розкривається глибинна духовна сутність цієї пасіонарної особистості – визначного вченого, диригента і педагога, Людини високого обдарування і культури.

1. Бурбан М. І. Українські хори та диригенти / Михайло Іванович Бурбан. – Дрогобич : Посвіт, 2007. – 672 с.
2. Івано-Франківськ. Енциклопедичний словник / автори-упорядники : Карась Ганна, Діда Роман, Гаврилів Богдан. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. – 496 с.
3. Карась Г. В. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : монографія / Ганна Василівна Карась. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 1164 с.
4. «Первоцвіт»: з піснею у нове тисячоліття : Збірник творів із репертуару народного аматорського хору «Первоцвіт» Народного Дому села Микитинці, присвячений 100-річчю смерті Д.Січинського та 110-й річниці заснування колективу / упорядник Ганна Карась. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. – 80 с.

В статтє освещается универсализм дирижерской деятельности Анны Карась в контексте развития музыкальной культуры Прикарпатья конца XX – начала XXI столетия. Раскрываются основные аспекты подвижнического труда выдающегося ученого и дирижера с любительским хоровым коллективом «Первоцвит», который относится к уникальным явлениям в художественном пространстве нашей страны.

Ключевые слова: культурный универсум, художественное мировоззрение, хоровая эстетика, исполнительский стиль.

The article deals with universalism of conductor activity of Anna Karas in context of development musical culture Prykarpattya late twentieth century. An author described basic aspects selfless work of outstanding scientist and conductor with amateur chorus group «Pervotsvit», which is a unique phenomenon in art space of our country.

Keywords: cultural universum, Art worldview, choral aesthetics, Executive style.

УДК 37.046.16; [008+7](477)

Олександр Яковлев

НАУКОВА ШКОЛА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

Присвячується ювіляру – доктору мистецтвознавства, професору Ганні Василівні Карась та її науковому консультанту доктору мистецтвознавства, професору Валерії Дмитрівні Шульгіній

У статті розглянуто досягнення наукової школи НАКККіМ на прикладі діяльності її вихованців, зокрема ювілярф, професора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Ганни Карась. Наведений зміст міжнародних проєктів, що виконуються в НАКККіМ. Розкрито феномен української музичної культури західної діаспори на основі дослідження Ганни Карась.

Ключові слова: наукова школа НАКККіМ, міжнародні проєкти, модель, українська музична культура, західна діаспора.

Період національного відродження кінця ХХ – початку ХХІ ст. характеризується значними досягненнями української науки, зокрема культурології, мистецтвознавства та музико-